

LAURI LAGLE KARU- JA JÄNESERAUAD

JÜRGEN ROOSTE

*„Sa oled täna ilusam kui homme”.
Lavastaja: Lauri Lagle. Helikujundaja:
Jakob Juhkam. Valguskujundaja: Siim
Reispass. Kostüümikunstnik: Jaanus
Vahtra. Mängivad: Marika Vaarik,
Mari Abel, Katariina Tamm, Rasmus
Kaljujärvo, Jörgen Liik, Markus Truup
ja Ingmar Jõela. Von Krahli teatri esi-
etendus 12. IX 2020 Sakala 3 teatrimajas.*

Esiteks, Lauri Lagle tööd on mulle meeldinud. Võib-olla kõige rohkem arusaamatust või vaidlust on tekitanud „Paradiis”. Nii mõnigi sattus küsima, et mis see siis nüüd oli – minu jaoks oli see maailmaloom, protsess. Kui suurest jaost vaadatud tükkidest ei oska ma aastate takka enam midagi meenutada või kuskile näppu pääle panna, siis „Paradiis” jäi minuga kummituslikult kaasas käima: see pilt, see suhtlusmaneer, too endale võetud aeg maailma ehituseks. „Sa oled täna ilusam kui homme” lasus minusse kuidagi sarnaselt, kuigi ajaline vahe on praegu tolle äratunnetamiseks liiga väike. Ja samas – täiesti erinevalt. Sest see on n-ö luuletükk. On, ja ei ole ka. St see on lavastus, mis pruugib enim luuletusi (võrreldes igasugu muu nüüdisdraamaga), olemata siiski luulelavastus või luuleõhtu. Jätab ambivalentse tunde. Ikka mingi aja tagant pruugitakse lavastatud luuleõhtu formaati. Luuletajad väga tihti, lausa pidevalt, aga teatraalid või teatrikriitikud vaatavad sellele taidlusele leebe üleolekuga.

Mänguväljal on muidugi ka professionaalid, suur teater. Ja noored – igal aastal lõpetavad VHK teatrisuuna noored Tõnis Rätsepa juhendamisel luulelavakavaga, milles sisaldub juba midagi rituaalset, initsiatsioonitaolist, midagi, mis on luulega kohtumisel oluline esmalt neile noortele endile (aga selle pühendumise innu tõttu mõjub alati ka vaatajaile-kuulajaile).

Teatrite luuleõhtud pole mulle sageli meeldinud. Nagu telesaadete luuleminuteis eelistan sageli kokutavat või kiirustavat või nina alla lugevat luuletajat näitlejale, kes oma teatraalse tooniga, väljaartikuleeritud sõnadega, selge lõpet(at)usega teeb luuletusest mingi eraldi asja, teistsugusesse ruumi paigutatud teksti. Ja rikub selle luuletuse loomuliku, sisima rituaalsuse, kattes selle oma koolitet etluskunstiga.

Tegelikult vaatasin Lagle tükki vaid lühikest aega selle luule-tüki ootusega. Luule on siin oluline, aga Lagle on teadlikult valinud hoopis teise lähene-mise. Ta on säädnud meile üles tõlgendamise loomaraudu, kus iga valitud ühene tõlgendusviis lõpeb meil jalgu-pidi oiates murul siputades.

See pole luuleõhtu, parimal juhul võiks seda nimetada teadlikult rikutud luuleõhtuks. Aga seegi on väär. See on veetlev õnnetus, suurepärase möödaminek sellest ootusest ja eelarvamusest, mida kavalehelt kahekümne kaheksa lavastuses pruugitud luuletaja nime lugemine teele kaasa

annab. Sest luulena oleks see hoopis midagi muud: Lagle võtab meilt maha pinget, et kõik need autorid ei meeldi, ei puuduta mingil isiklikul pinnal, et mõni on üldse korralikult lugemata või pole nagu „pärisluuletaja“. See pole tähtis. Hea ja halb pole see mängumaa või liivakast, mille esteetikat me siin otsiks, kõik luuletused ei saagi suurepärased ja maailma muutvad olla, isegi valitud palad mitte...

Meelis Oidsalu kirjutab: „Mõnele võib žanriline rahutus mõjuda ebakindluseks. Mõni teine aga võtab kinni harvanähtavalt selgest ülesandepüstitusest ja jälgib, mil moel see lahendatakse.“¹ Oidsalu kasutatud fraas „harvanähtavalt selge ülesandepüstitus“ sisaldab midagi väga tabavat, midagi väga täpset,

mis jääb siiski näpu-, haardeulatusest napilt-napilt välja – ruumi, mida pea-aegu ei haara.

Ma tabasin end korra või paar mõtelt, et äkki annan ma Lauri Laglele rohkem andeks kui mõnele teisele lavastajale. Mitte et siin midagi andeks anda oleks! Mida on kunstnikule andeks anda? Võib-olla ainult omaenda kunstitõe reetmist, aga seda ei saagi vist andestada. (Andeksandmise kujund, muide, on lavastuses sees, aga tollest kõnelen ma pikemalt kunagi mujal ja muus kontekstis). Mida ma sellega mõtlen, on see, et selline püha segadus või meeletus või näiline juhuslikkus, kohatised kõrvalteed oleksid meie kaasaegses teatris kellegi teise käekirja puhul mulle häirivad. Aga Lagle ja selle trupi puhul ei ole. Nii et

Katariina Tamm, Jörgen Liik, Rasmus Kaljujärv ja Mari Abel.
Herikko Labi foto

kriitikuna aus olles peaksin ma tunnista-
tama, et mingid loo jutustamise vahen-
did, narratiivi lagundamise ja kokku-
põimimise viisid oleksid veidi teistsu-
guse lähenemise korral mulle ärritavalt
mõjunud. Kriitikuna ma ütleksin, et
olen sääraseid töövõtteid juba näinud,
et püha ja kannatusterohke kaos ei
õigusta end lõpuni... Aga Lagle sarm,
tema trupi veetlus, kaoseelemendi ri-
tualiseerimine võtab mult relvad.

Trupp on siin kindlasti see võt-
mesõna. Säärase rühmatöö puhul on
oluline pinge ja mängu ülalhoidmine,
üksteise tajumine, see, et palli põran-
dale ei pillataks (kui see pole mingil
hetkel just aja kulgemise lõhkumiseks
vajalik nipp ja kokkulepitud asi või siis
nii tugevalt sissetöötatud rühmatöö, et
poleks puruks kukkunud hetke, mida
nad päästa ei suudaks). Ja midagi pole
teha: see rituaalne, mütoloogiline seits-
mik töötab. Muide, ma otsisin, kust see
seitse – seitse põialpoissi, seitse vap-
rat, eks ole. Põialpoisid passiks, sest on
jõuline juht (tõsi, siin matriarh) ja het-
kiti selged karakterid-natuurid, seitse
vaprat passiks ka, sest on igauks hä-
das oma taaga ja veidrustega ja kelle-
gi loost ei saa me lõpuni kõike teada...
Seitsmepäine lohe või haldjas? Aga
need pään ei lange lõpuks, kuigi mida-
gi haua või matuse moodi lava keskele
visuaalis tekib...

Margus Mikomägi: „Ka sellele mõt-
lesin, et seal, kui kõik algab ja seitse
inimest koguneb pika laua taha, haka-
takse kõnelema sellest, mis tööd keegi
teeb, ja siis etenduse kulgedes kaob see
ametiidentiteet ära. Elus on ka nii; ühel
hetkel selgub, et tähtis ei ole amet, vaid
inimene ja tema väärtused. Dramaturg
ei olnud tahtnud tegelastele uusi nime-
sid panna. Seega tegelane Rasmus, vaa-

tajate jaoks Rasmus Kaljujärv, osutus
santehnikuks. Laua otsas istus tippki-
rurg... Niisama kiiresti, kui ameti staa-
tus mu pähe jõudis, see sealt ka kadus.
Sest Rasmus ei mänginud kogu pika
lavastuse jooksul peldikute parandajat,
vaid luuletused hakkasid ilmuma selts-
konna ellu argijuttude vahele. Lauri
Lagle ei lavastanud ja näitlejad ei män-
ginud üht tähtsamaks kui teist. Just se-
da tegid nad minu meelest vähemalt
selle lavastuse juures rõhutusega.”²

Tegelikult on „rollitamine”, too
maailma ja suhetevõrgu ehitus Laglel
siin tõesti keerulisem. Kavalehel mui-
de dramaturg eraldi puudub, see lugu
tundub olevat põimitud trupi enda-
ga. Rolli/karakterit võetakse, vaheta-
takse, see on fluidaalsete identiteetide
maailm. Tõsi, karakteriloomes käib pi-
devalt. Mõni on dominantsemalt ühes
rollis ja siis paistab hetkitine lõhkumi-
ne rohkem silma (nt Marika Vaarik,
Mari Abel, aga ka Ingmar Jõela), teine
lagundab rohkem, kannab eri maske
(Markus Truup, Jõrgen Liik), ja mõni
hoiab toda keskvälja, mängib palli flui-
daalsemast maailmast kristallilisemas-
se üle (Katariina Tamm, Rasmus Kalju-
järv). Kusjuures, kuna ma kujutan ette,
et nüüdisteatrile iseloomulikult võib
etendusõhtu dünaamika ses lavastuses
olla vahel teistsugune, adun ma tõesti
probleemi, et sain toda lavastust vaa-
data vaid ühel õhtul, ühes versioonis-
kulgemises, nii et selle kõnelemisviisi-
des on mulle veel saladusi. See paistab
muide välja ka kõigis varem ilmunud
kriitikalugudes: ilmselgelt on kriitikud
mingis lummas, sellest maailmast „ära
tehtud”, aga lõpuni ei pane nad justkui
näppu pääle kogu protsessile. Jah, nad
haaravad toda... fluidumit.

Kuigi tegelikult on siin väga realist-
likke, psühholoogilise teatriga seotud

küsimusi ju palju: kellega on meil laval tegu, on see mingi kunagine kommuun, sekt, pere, sõpruskond (igatahes on neil ühiseid mälestusi, ühine kohtumispind, vanad nostalgiahetked ja etteheited üksteisele). Lisaks on sõprus- ja seotusastmed erinevad, mõni karakter saabub justkui korraks külla (või on see roll, mille mõni vana vennaskonna liige endale võtab, et mängu rikkuda, värskendada?), mõnel on varasem taak teistega suurem, mingi vihavimm või alandus või lahendamata lugu sees.

Nagu tekstidega töötaval inimesel vahel ikka, hakkas mu aju joonistama seda kaarti, kuni mingi hetkeni, mil sain aru, et see on lõks. Psühholoogilise teatri lõks. Jah, mingi piirini oleks võimalik joonistada üles too seitsepluss tegelaskond ja selle dünaamika, püüda krimikirjanikuna taastada suhetevõrk. Aga see oleks kasutu, see laguneks ikkagi käest, see tuleks välja nagu optiline pettepilt, kus kõigele vaatamata ei saa aju leppida tõi-gaga, et üks trepp läheb nii alla kui ka üles.

Kusjuures ma usun, et Lagle lasi sel dünaamikal kujuneda vastavalt näitlejate iseloomule ja enesekehtestamisvõimele (igaühele on küll antud oma kandvad hetked ja soolokohad), ja siit tuleb välja selle trupi tugevus. Ma ei kaotanud pildilt kedagi ära, kõik seitse olid vajalikud. Mis siis, et Marika Vaarik röövis mõned hetked – tema lavaline kohalolu on minu jaoks alati olnud teisest puust. Kui ma oma põlvkonna ja veidi nooremaid näitlejaid vaatan imetluse ja huviga, siis Vaarik oleks nagu teisest maailmast, olles samas kõige argisemalt jalad maas; ühesõnaga, ma pean tunnistama, et Vaarikul on võime ruumis gravitatsiooni muuta. Aga ma pean tõdema, et see potentsiaal, see ane on olemas kõigil laval olijail, lihtsalt

neist tuleb see välja tööga, teataval tähenduslikul hetkel, aga Vaarik kannab toda endaga juba kaasas. Nüüd panin terve lõigu jagu segast. Aga järsku „segase panemise” tükk viibki selliste *satori*-hetkedeeni, et hakkad äkki enda arust „selget panema”?

– „Kuulge nüüd, oh kuulake! Majakovskit loeb.” – „Deklameerib.” – „Misse?” – „Deklameerib, ta ei loe mõtet, vaid rütmi. Näitlejad loevad alati rütmi.” – „Ei ole nii, mõni loeb ikka mõtet ka.” – „Sa muudkui säraks ise, aga teised tahavad ehk kuulata ja vaadata.” – „Kas mõni sümbol ka tuleb?” – „Muidugi tuleb, teatris ei saa muidu. Ja kui sümbolit ei ole, siis on kogu etendus kokku sümbol. Sotsiaalne kommentaar päevapoliitilisel teemal. Kui hinge ei kriibi, siis ei müü.” – „Mulle meeldis nende lobisemist kuulata rohkem.” – „Hingevalu ei tohiks seada teatri ellujäämise garantiiks.” – „Hingevalu on ainus garantii.” – „Sa saad aru küll.” – „Ei saa.” – „Saad küll.” – „Ei saa.”³

Tähenduslik on seegi, et „Sa oled...” inspireeris üht kriitikut üle jupi aja vastama kunstilises, poetilises vormis tekstiga. Riismaa poeetiline ja dastik, sonimine, ulg vastab hoolikalt lugedes siiski retsensiooni nõuetele, räägib asjast.

Asi, millest ma siiani rääkinud ei ole, on luule. Sest see ei ole luuletükk, nagu ma alguses ütlesin. Luule oli siin vahend, lõpmatute ussiaukude maailm. Alguses püüab kogunenud seltskond üksteisele luulet lugeda, aga argielu või loba või käitumishäired vms sõidavad sisse ja lõhuvad toda „luulelugemise häält”. Siis hakkab juhtuma vastupidi. Lisaks, mingid argised-elulised lood, mida inimesed üksteisele luule vahele

pajatavad, saavad samamoodi luuletusteks. See on see asi, mis mind luuletlemise juures näitlejate puhul häirinud on, või täpsemini, see on selle tunnistamine või märkamine – lavaruum on poeetiline ruum, luuletus aga on igal juhul juba mingisugune roll. See veider maneerlik esitus, mida näitlejad luule lugemiseks millegipärast on õpinud ja mis mind painab, ei saa mind painata Lagle tükis. Tahtmine leida siit võit luuleteksti/luulelugemise ja n-ö rolliteksti/tegelaskuju loomise erinevuse paljastamiseks või avamiseks on samasugune lõks nagu tegelaskonna suhete ja ajaloo kaardistamine. Luule ja argikõne sulavad sõna otseses mõttes, rolli ja poesia piir hakkab lagunema. Vihapursked, õrnushood, flirtimised, aasimised, laval loodud visuaalpoemid või performatiivsed hetked muutuvad samatasandiliseks.

Kavalehel räägib Eero Epner Lagle tabatud „mittehetkedest“, kõrvutades neid mitteruumi mõistega. Et on nii palju olemishetki, millel pole justkui rituaalset kaalu või täistähenduslikkust. Jah, need võivad peituda ka luulelugemises... kui püüad ikka teisele Juhan Liivi ette lugeda, aga ei keskendu. Kui kuulaja ei keskendu, siis sa ise enam samuti mitte. Kui segab äkki mingi sündmus (kellelgi on vaja hakata pühadust/rituaalsust lõhkuma, telefon heliseb, keegi leiab teise tee oma isiklikule rituaalile jne). Tuleb meelde üks videokatke Marina Abramovičiga, kus ta õpetab telesaatejuhile vee joomist. Sest see on nii oluline protsess. Et kui sa suudad teha iga asja oma elus nõnda, rituaalselt, märgates, tähele panes, et näe, nüüd ma joon vett! (ja ta ka demonstreeris seda), siis muutuvad need mittehetked ju tähenduslikuks.

Mind korraks fastsineeris see idee. Ja siis kujutasin ma ette, kuidas Abramovič ise selle mingil hetkel unustab või kurele saadab ja lihtsalt kulinal plastpudelist joob. Sest keegi ei jaksa ja keegi ei peaks kogu elu rollis olema. Isegi kui Lauri Lagle sind su oma nimega tegelaskujuna lavale paneb. Ühesõnaga, nüüdisteater tegeleb sageli teatrituaali, selle pühaduse lõhkumise või avamisega. Lagle paneb rituaali või püha uuesti, teistpidi kokku. Aga ta ei pongesta sellega, ta suudab jääda võluvaks, ei muudu mingiks dekonstruktoriks-derridaatoriks ega võltsvagatsejaks ega teatri pahaks poisiks. Ega heaks poisiks. Sellest tuleb meelde, et teater pole midagi muud kui kogukondlik rituaalne protsess, mis uurib, vaatab, põhjendab ja põhjustab inimeseks olemist. Lagle on sääraسته eesmärkidele lähemal, ta on meeldivalt samm kõrval kultuursest meelelahutusest (mitte et seda ka nii ei saaks „tarbida“, muidugi saab), aga see on punk ainult selles mõttes, et ta ajab oma rida. Oma rida on väga tähtis.

Lagle paneb üles lõksud, unnad, ahvatluseks sinna sisse luuletused, lood, karakterid, trupi. Tõlgendamine on hukatuslik, aga kuratlik ahvatlus. Tahta öelda, et „see tükk ütleb mulle, et...“ on tulutu, see kogemus saab olla erootiline või valuline või siis kindlasti ka distantne („mis see nüüd oli?“). Aju ja emotsioonid ei märka aga enne, kui kuuled lõksu klõpsatust.

Viited:

¹ Meelis Oidsalu 2020. Von Krahl lennutab luulelohet. Postimees, 29. IX.

² Margus Mikomägi 2020. Argipäeva ilu tajud ära oodates. Teatritasku, 17. IX.

³ Kaur Riismaa 2020. Loba kiituseks. Sirp, 18. IX.